

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 21, Sayı/Issue: 40, Yıl/Year: 2019 (Aralık/December)

**Hasan Taşdelen. *Kuran'la Gülmek Kuran'la Ağlamak*. İstanbul:
Timaş Yayınları, 2012, 240 s.**

Değerlendiren/Reviewed by

Ömer Faruk Akpınar

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı
- Dr., Selçuk University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Hadith.

omerfaruk.akpinar@selcuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2038-4948>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap Dergerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 04/10/2019

Kabul Tarihi/Date Accepted: 12/11/2019

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2019

DOI: <https://doi.org/10.17335/sakaifd.629463>

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Hasan Taşdelen. *Kuran'la Gülmek Kuran'la Ağlamak*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, 240 s.

İlahi Kelâm Kur'ân-ı Kerim'in Müslümanın dünyasında ayrı bir yeri vardır. O, Rabbinin kendisiyle konuşması olarak benimsediği Kitab'ı öğrenir, okur, anlamaya çalışır, sözlerini ve davranışlarını onun öğretilerine göre düzenler. Kur'ân, kendisinin ruh dünyasına da hitap eder. Kişi, onu okurken veya dinlerken mest olur, sekînet bulur, dalar gider, tefekkür eder. Manasını anlamasa da onun hitabına ve tınısına hayrandır. Kur'an onu düşünmeye sevk eder, hislendirir. Kâh hüznülendirir ona acziyetini ve eksiklerini fark ettirerek, kâh sevindirir ona verdiği değeri hissettirip müjdelere vererek. Hüzün, gözyaşı ile, sevinç tebessüm ile kendisini gösterir çoğu zaman. Duygular yoğunlaştığında sessiz akan gözyaşları hıçkırığa, tebessüm kahkahaya dönüşebilir. Gülmek ve ağlamak, birbirleri ile kıymeti bilinen iki duygudur aslında. İnsanın gönlünde volkan gibi biriken hislerini izhar eden, bu sayede yüreğinin ferahlamasını sağlayan, Yaratıcının bahsettiği ve pek çok insanın çoğunlukla farkında olmadığı iki büyük nimet.

Ölümü ve hayatı var eden Allah, gülme ve ağlamayı da kendisinin bir lütfü olduğuna dikkat çekmiştir (en-Necm, 53/43-44). Yeri geldiğinde gülmek, yeri geldiğinde ağlamak, bu nimete teşekkürün bir nebze ifadesi gibidir. Kur'ân ve Sünnet mayasıyla yoğrulmuş İslam toplumunun mensupları da, erken yaşlarda öğrenip hemhâl oldukları ve ruhlarıyla hissettikleri Rahmanî hitap karşısında kimi zaman gülmüşler, kimi zaman gözyaşı dökmüşlerdir. Muhtelif alanlardaki pek çok İslam kaynağında, inançlı yüreklerin okunan ayetler ile ağlayıp güldüklerine dair anekdotlar vardır. Elbette ki buradaki gülme, inkârcı ve alaycı bir gülme olmayıp, tefekküre sevk eden nükteler meyânındadır. İşte Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı bölümü hocalarından Hasan Taşdelen'in, başta edebi eserler olmak üzere birçok kaynaktan derleyerek oluşturduğu *Kuran'la Gülmek Kuran'la Ağlamak* adlı eseri, erken dönemlerde yaşamış İslam mensuplarının, günlük hayatlarında çeşitli vesilelerle hatırladıkları Kur'ân ayetleri ile gülme ve ağlamalarına dair nakledilen haberleri toplamaktadır.

Eser, araştırmanın amaç ve yönteminin ortaya konulduğu, ayetleri iktibas etmenin dini boyutuna dair tartışmalara değinilen kısa bir giriş bölümü ile başlamaktadır. Amacını, "Kur'ân'ın sahâbe devrinden itibaren inanan insanların hayatının her anına nasıl nüfuz ettiğini göstermek" olarak açıklayan yazar, özellikle edebî eserlerden topladığı rivayetleri iki bölümde tasnif etmiştir. "Serlevhâ" başlıklı birinci bölümde çeşitli halk kesimlerinin hayatın akışı içinde konuşmalarında Kur'ân'ın bazı ifadelerini kullanmalarına ve kendilerine şahit olanları gülmeye sevk etmelerine dair örnekleri zikretmiştir. Bu bölümde bedevîler, mecnûnlar, dilenci ve sakîller, tufeyliler ve oburlar, dalgın ve saf kimseler, köle ve cariyeler, nüktedân ve hazırcevap kimseler, halîfeler,

muhtelif tabakadaki devlet adamları, âlimler, şâirler, sahâbe gibi kadını erkeği, genci yaşlısı ile toplumun her kesiminden insanın, ayetleri, yeri geldiğinde günlük konuşmalarında kullanmalarının, muhataplarına ayetler ile cevap vererek onları hem tebessüme hem de tefekküre sevk etmelerinin örneklerini görmek mümkündür.

“Kur’an’la Ağlamak” başlıklı ikinci bölümde yazarın da ifade ettiği gibi temel tema “ağlamak” olarak seçilmiş, Kur’ân’ın insanlarda oluşturduğu duygu dünyası ve bu duygusallığın bir yansıması olan ağlama hali örneklerle resmedilmeye çalışılmıştır. Kur’ân’ın, okurlarını daldırdığı duygu yoğunluğuna kısaca değindikten sonra Hz. Peygamber’in hayatında ağlamanın yeri, örnekler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra sahâbe, tâbiûn ve sonraki nesillerin, âlim ve idarecilerin okudukları veya işittikleri ayetler karşısında ağladıklarına dair hikâyeciklere yer verilmiş, yaşamları boyunca Kur’ân ile hemhâl olan kimselerin hayatlarının son anlarında bile ayetlerle olan sıkı ilişkileri gözler önüne serilmiştir.

Seçilen örneklerin -yazarın ifadesiyle- bugünün insanının kolayca anlayabileceği metinler olmasına dikkat edilmesi ve muhtevalarına uygun kısa başlıklar altında tasnif edilmesi yerinde olmuştur. Yazar, eserde yer alan bilgileri şüphe edilmez tarihi metinler olarak değerlendirmemek gerektiğine dair önemli bir uyarıyla (s. 13) birlikte rivayetleri aldığı her kaynağı zikretmeye özen göstermiştir. Ancak, giriş kısmında belirlediği “rivayetin geçtiği eserlerden en eskisinin esas alınacağı” ilkesine her zaman bağlı kalınmamıştır. Özellikle Hz. Peygamber ve sahâbeye dair verdiği bilgilerde ilk dönem hadis ve tabakât kaynakları yerine Heysemî’nin *Mecmau’z-zevâid*’i, Zehebî’nin *Siyer*’i gibi sonraki dönem eserleri kullanılmıştır (örn. 1. Bölüm: dipnot: 9, 10; ikinci bölüm: dipnot: 40, 43, 44, 46, 48, 50). Ayrıca eserlere yapılan referanslarda takip edilen yol hem yeterli olmamış, hem de uyumsuzluklar içermektedir. Taşdelen, genelde dipnotlarda sadece eser isimlerini vermekle iktifa etmiş, yazar isimlerini hafzetmiştir. Herkesçe tanınan eserlerde çok sorun teşkil etmeyeceği akla gelse de bu tutum, alandan uzak kimseleri, bilginin hangi kaynaktan geçtiğini anlamak için kaynakçayı taramaya zorlamaktadır. Dahası, yazar-eser eşleşmesinin zihinlerde yer tutmasına mâni olmaktadır. Bazı yerlerde yazar isimlerinin, baskı yer ve tarihlerinin de dipnota ilave edilmesi ise bir düzensizlik oluşturmaktadır (örn. s. 48 dipnot: 65; s. 157 dipnot: 38; s. 179 dipnot: 78; s. 199 dipnot: 100). Her ne kadar dipnotların hacmini büyütmeme adına böyle bir yöntem takip edildiği düşünülse de en azından müellifin bilinen kısa adının eser ismi ile birlikte verilmesi eserden istifadeyi kolaylaştıracaktır. Ayrıca kütüb-i sitteye atf yapılırken yaygın olan yöntemin aksine cilt ve sayfa numarası verilmiştir (örn. s. 163).

Konuşmalarında ayetlerin izleri görülen toplumun farklı kesimlerine mensup pek çok kişinin yanı sıra hadiseleri nakleden râvîlerin de zikredilmesiyle

eserde pek çok isim yer almıştır. Yazarın, bu isimlerin birçoğunu dipnotta kısaca tanıtmaya çalışılması yerinde olmuştur. Lakin bazı isimler hakkında bilgi verilmemiş (örn. s. 27'de Ebu'l-Meknûn; s. 29'da İbn Ebû Alkame; s. 32'de Buhlul; s. 43'te Eş'ab; s. 57'de Müzebbid; s. 58'de Hammâd b. Cümeyl ve Yezîd b. el-Muncâb; s. 62'de Ebû Hamza er-Rakkî; s. 77'de Abdülaziz b. Yahyâ, s. 136'da Tâhir b. Hüseyin vb.), çok meşhur olduğu için tanıtılmaya ihtiyaç duymayan bazı kimseler ise gereksiz yere tanıtılmıştır (örn. s. 23'te ve 106'da "İbn Ömer"). Bazı isimler ilk geçtiği yerde değil daha sonraki geçtiği yerde tanıtılmış (örn. "İbnü'l-Cessâs" "Ömer b. Abdülaziz" "Ebû Ca'fer el-Mansûr" "Muhammed b. Sîrîn"), bazı isimler birden fazla tanıtılmıştır (örn. s. 34 ve 37'de "Bunân"; s. 52 ve 53'te "Necâh b. Seleme"; s. 50 ve 114'te Ebu'l-Aynâ). Verilen bazı bilgiler vefat tarihinin zikredilmesi gibi çok kısa tutulmuş (örn. dipnot no: 3, 95), bir kısım ismin vefat tarihi hicrî olarak diğer bir kısmın miladi olarak verilmiştir (örn. dipnot no: 102, 103). Üstelik şahıslar hakkında verilen bu bilgiler için hemen hemen hiçbir yerde kaynak zikredilmemiştir. Ayrıca bazı bilgilerde sadece nâkil olarak ismi geçen, rivayetin anlaşılması noktasında bir katkısı olmayan bazı isimlerin eserde zikredilmesi, metni kısmen ağırlaştırmıştır (örn. s. 23'te "Mansûr" "Yûnus b. Ubeyd" "Mehdî b. Meymûn"). Bazı şahıslar hakkındaki bilgilerin dipnot yerine onları tanıtan birkaç kelimeyle metinde verilmesinin daha kolay ve yerinde olacağı da ifade edilebilir (örn. dipnot no: 95, 124, 129).

Şahıs isimlerinin doğru tespiti noktasında da bazı eksiklikler ve yazım hataları göze çarpmaktadır. Tâbîundan meşhur hadis bilgini Yahyâ b. Ebî Kesîr'in isminin "Yahya b. Ebû Kuseyyir" (s. 22) şeklinde verilmesi bunların en dikkat çekici olanıdır. Bu doğrultuda "Kardûsî" yerine "Kurdûsî"; "el-Bısrî" yerine "el-Basrî"; "Sa'da" yerine "Sa'd"; "Buhlul" yerine "Behlûl"; "Ali Rıza" yerine "Ali er-Rızâ"; "Zubeyr" yerine "ez-Zubeyr"; "Müsma" yerine "Misma"; "Sâib b. Yezî" yerine "es-Sâib b. Yezîd"; "Hadîce" yerine "Hatice"; "Atfeyyîş" yerine "İtfîş"; "Ka'b b. Übeyy" yerine "Übey b. Ka'b" "Sivar" yerine "Sevvar" denilmesi daha doğru olacaktır. İsimlerin yazımında genelde îrab dikkate alınmamış olsa da bazen îraba riayet edildiği de görülür (örn. s. 51'de Ebû Abdillâh İbn Ebî Duad; s. 93'te İbn Ebî Able). Bazen aynı isimlerin yazımında farklılıklar olabilmıştır (örn. s. 96'da "Adî" s. 112'de "Adiyy"; s. 183'te "Şüfey" "Şufeyy"; s. 188'de "Hasenu'l-Basrî" "Hasan-ı Basrî"; s. 212'de "Iyaz" "Iyad"; s. 215'te "Esbağ" "Esağ"). "Oğlu" manasındaki "ibn" kelimesi bazen "b." bazen "bin" bazen de "ibnu" şeklinde yazılmıştır. "Cin" "Hac" "Zer" "Übey" kelimelerinin bu şekilde şeddesiz yazılması daha makbule şâyândır. s. 28'de geçen Ebû Alkame ile s. 29 ve 30'da yer alan İbn Ebû Alkame'nin aynı kişi olup olmadığı da tavzihe muhtaçtır.

İlk baskısını 20 bin gibi iddialı bir rakamla yapan kitapta hayli yazım hatasının bulunması da göze çarpmaktadır (örn. s. 45'te "ibaret ederler"; s. 49'da

“bir demek”; s. 77’de “etmek kullanılacak”; s. 127’de “selâset”; s. 214’te “büyük iman”; s. 215’te “darbelerdin”). Özellikle yabancı kökenli kelimelerin yazımında inceltme/uzatma işaretlerinin kullanılmaması okuyucuyu yormaktadır (örn. “sakil” “amcazede” “ashap” “senet” “kût-u lâ yemût” “Mutaffin” “bîlah” “âbit” “zâhit”). Kâdî kelimesinin çoğulunun “kudâh” (s. 101) yerine “kudât” şeklinde yazılması da daha doğru olacaktır. Bu gibi hataların asgariye çekilmesi için kitap, yeni bir baskı yapmadan önce mutlaka birkaç kişi tarafından gözden geçirilmelidir.

Çeviriden kaynaklanan hata ve rekâketin olmaması esere artı bir değer katmaktadır. Görülebildiği kadarıyla sadece bir iki yerde çeviri kokusu hissedilmektedir. Sözelimi “Senin bu işe ehil olup olmadığını anlayıncaya kadar, yüzünü aç seni tanıyayım” (s. 77) yerine “Yüzünü aç, seni tanıyayım da bu işe ehil olup olmadığını bileyim.”; “Yedi kıraat imamından yedincisi” (s. 78) yerine “yedi kıraat imamından biri” denilebilirdi. Mâlik b. Enes’in “altı büyük hadis imamından” biri olarak tanıtılması (s. 101), bu bilginin *Muvatta*’yı kütüb-i sitteye dâhil eden bir kimsenin eserinden alındığını akla getirmektedir. Oysa genel kabul gören görüşte *el-Muvatta*’ yerine İbn Mâce’nin *Sünen*’i altı hadis kitabından sayılmaktadır.

Kitapta belirgin olan diğer bazı hatalara ve düzeltme önerilerine de işaret etmek gerekir: s. 36’da yer alan Rahmân sûresinin iki ayetinin tercümelerinin yer değiştirmesi uygun olacaktır. s. 150’de Ceyşu’l-usra için “Bizans ordusuyla savaşmak üzere gönderilen ordu” ifadesinin kullanılması doğru değildir. Çünkü bu sefer, bir seriyye değil gazvedir; yani Allah Rasûlü bizzat kendisi orduyu idare etmiştir. İkinci bölümün 146. dipnot numarası iki defa tekrar ettiğinden sonraki birkaç referansta kayma meydana gelmiştir. s. 157’de ikinci paragrafın ilk cümlesinde Hz. Peygamber’in ziyaret ettiği yer belirtilmemiştir. Ebû Seyf el-Kayn’ın “İbrahim’in sütanesi” olarak tanıtılması (s. 164) bir zühul eseri olmalıdır. Doğrusu “sütbabası” olmalıdır. Tebûk seferine yaptığı katkıdan dolayı Hz. Osman hakkında söylenen “Osman ne yaparsa yapsın ona zararı olmaz” nebevî sözünün kaynağı verilmemiştir (s. 169). s. 229’daki Süleyman b. Abdülmelik başlığı yanlışlıkla konulmuş olmalıdır. Doğrusu Abdülmelik b. Mervân olmalıdır. Yazarın, “Konuşmalarında Kur’ân’la İstişhad Edenler” başlıklı 1998 yılında yayınlanmış makale gibi konu ile ilgili çalışmaların varlığına işaret etmeyi ihmal etmesi de bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın en önemli eksikliklerinden biri sonuç ve değerlendirme bölümünün olmamasıdır. Yazar, yüzü aşkın kaynaktan derlediği bu bilgiler hakkında -giriş kısmında yer verdiği Kur’ân’ın inanan insanların hayatında bıraktığı tesirlere değinen kısa bir paragraftan başka- herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Eserin giriş kısmında geçen “gülmenin yüz kaslarının belirli şekilde kasılmasıyla oluşan şeklinden; ağlamanın da insanın gözünden yaş gelmesine eşlik eden sestene ibaret olmadığı” vurgusu ve bunların “insan

ruhunun derinlikleriyle irtibatlı iki eylem” olarak tavsif edilmesi (s. 11) gibi dikkate değer değerlendirmeler yapabilen yazarın, uzun mesai ile topladığı rivayetler hakkında sükût etmesi garip düşmüştür. Oysa kitapta zikredilen örnekler, dilencisinden devlet liderine, toplumda kendisine bir değer verilmeyen ve hor görülen tufeylîsinden büyük ilim adamlarına kadar her Müslümanın Kur’ân bilgisinin boyutunu gözler önüne sermektedir. İslam kültüründeki kıymetli yerinden ötürü küçük yaşlarda her Müslümanın öğrenmesi, hatta tamamını veya bir kısmını ezberlemesi adet haline gelen Kur’ân, İslam toplumu mensuplarının hayatının ayrılmaz bir parçası konumundadır. Onlar, Kur’ân’ı okuma, dinleme, anlamaya çalışma ve mesajlarını tefekkür etmenin yanı sıra karşılaştıkları hadiselerle ilgili ayetleri hatırlamışlar, kendi konuşmalarını Kur’ân’ın edebî ifadeleri ile süslemişler, sözlerine muciz kelamın cümleleriyle kuvvet kazandırmışlar, muhataplarına verecekleri cevapları bile Kur’ânî kelimelerden seçmişlerdir. Bu nitelik, sıradan bir ezberin ötesinde, ilâhî kelam ile hemhâl olmaya işaret etmektedir. Nitekim bugün Kur’ân’ı tamamıyla ezberlemiş birçok insan, manasını bilip yeri geldiğinde ayeti kullanması şöyle dursun, kendisine okunan bir ayetin devamını bile kimi zaman getirememekte, ayetin hangi sûrede olduğunu kestirememektedir. Bu meseleyi, ilk İslam toplumlarının Kur’ân dili olan Arapçayla daha çok iştiğal etmeleri vurgusu ile geçiştirmek kolaya kaçmak olur. Çünkü kitapta yer alan birçok iktibas, aslen Arap olmayan kimselerce yapılmıştır. Nitekim günümüzde de ayetleri iktibas ve onlarla istişhad edenler bulunmaktadır.

Hata ve savabıyla bu kitap, yoğun çalışma temposu içinde çırpınan insanımız için yorgunluğunu atıp zihnini dinlendireceği ve hoş vakit geçirirken mazinin derinliklerinden ibretlik örnekler bulacağı bir eserdir. Câhız’ın (ö. 255/869) *Kitâbu’l-buhalâ’sı* (Cimriler Kitabı), İbn Abdırabbih’in (ö. 328/940) *el-İkdü’l-ferîd*’inin bazı kısımları (örn. Şarlatanlar, Deliler, Cimriler ve Asalaklar Kitabı), Ebu’l-Kâsım en-Nisâbü’rî’nin (ö. 406/1016) *Ukalâu’l-mecânîn*’i (Akıllı Deliler Kitabı), İbnü’l-Cevzî’nin (ö. 597/1201) *Kitâbu’l-ezkiyâ’sı* (Zekiler Kitabı) ile *Ahbâru’l-hamkâ ve’l-muğaffelîn*’i (Ahmaklar ve Dalgınlar Kitabı), İbn Kudâme el-Makdisî’nin (ö. 620/1223) *Kitâbu’t-tevvâbîn*’i (Tövbekarlar Kitabı), İbn Kayyim el-Cevziyye’nin (ö. 751/1350) *Uddetü’s-sâbirîn ve zehîratü’ş-şâkirîn*’i (Sabredenler ve Şükredenler) ile *Ravdatu’l-muhibbîn*’i (Aşıklar Kitabı), Şihâbüddîn el-Akfehî’nin (ö. 808/1405) *el-Kavlu’n-nebil bi-zikri’t-tatfil*’i (Oburlar ve Asalaklar Kitabı) gibi klasik eserlerin bir devamı mahiyeti taşıyan bu seçkilerin çoğaltılmasının, batı kültürünün sağanağına maruz kalan günümüz insanı için İslam toplumunu, İslam kültür ve medeniyetini daha yakından tanımaya vesile olacağı izahtan varestedir.